

AZ ÉSZAKI FAL (VI.)

Regény

DRAGAN VELIKIĆ

18.

Két héttel karácsony után James Joyce, a pólai Berlitz-iskola fiatal tanára, tanítványának, Hans Koppeans hadnagy ajánlásával, ellátogatott a verudai Tengerész-kórházba. A vegyszerek meg a lizol mindent átható szaga már a kórházi folyosón nyugtalansággal töltötte el a páciens-t, aki azon a reggelen, miközben a várból elnézegette a kikötőt meg a várost környező lankákat, elhatározta, hogy amint megenyhül az idő, Nórával egyszer kirándulnak majd ahhoz a magányos házhoz, a Galambdúchoz, ahogyan a vaporetto fedélzetén magában elkeresztelte.

Doktor Kozlović várótermében figyelmesen tanulmányozta a falon kifüggesztett rajzokat, a fogorvosi fúrógép, a lábhajtásos pedál meg a hozzá tartozó szíjáltétel ábráit, s lépésről lépésre el tudta képzelni a szerkezet metamorfózisait, e szerkentyűét, amely ugyanakkora szorongást keltett benne, akár a guillotine.

A rendelő ajtajában megjelent egy ötven év körüli, fehér köpenyes, pohos férfi, sűrű bajusszal a rezes, nagy krumpliorra alatt. Szívélyesen betessékelte a tanár urat a rendelőbe.

Amikor beült az öblös fogászsékbe, a fiatalember behunyta szemét, és azonnal megkísérelte elhessegetni magától a fájdalmat, amely majd minden bizonnyal beléje nyilall, amint dr. Kozlović lába megnyomja a pedált, a szíjáltétel pedig átviszi a mozdulatot a szerkezet fejrészébe, melyben félelmetes tű villogott.

Kozlović doktor nem rejtette véka alá meglepetését új páciense fogzatának tragikus állapota miatt, és hosszan tartó kezelést ajánlott. Természetesen két fogat kénytelenek lesznek kihúzni, az egyiket mindjárt, a másikat pedig ha majd legközelebb találkoznak. Ezt követően dr. Kozlović eltűnt a paraván mögött. A fiatalember, lehunyt szemmel,

gondolatban egy könyvet lapozott, azt, amelyet előző nap a Tengerész-kórház könyvtárában talált. A szigorú könyvtári házirend szerint csakis katonatisztek vehettek ki könyvet, így aztán a Berlitz-iskola tanára, Hans Koppeans ajánlása ellenére is, kénytelen volt beérni azzal, hogy a könyveket a könyvtáros szobájának széles asztalánál forgassa.

James kiválasztott néhány címet a katalogusból, köztük egy latin nyelvűt is, majd megkérte a könyvtárost, engedje meg, hogy szétnézzen a raktárban. Az öreg hivatalnok felvillanyozódott, amikor a fiatalember, archaikus olaszságával, közölte vele, hogy Dublinból jött. A Trinity College könyvtárának említésére a könyvtáros cinkosan rámosolygott, majd egy csigalépcsőn fölvezette a raktárba. Közös erővel bukkantak rá Antonio de Vill művének ritkaságszámba menő példányára. De Vill építette a pólai várat, James ezeknek a falaknak a tövéből fürkészte a kikötő és a várost környező lankák képét.

Mario Kozlović professzortól éppen azokban a napokban hallott először De Vill építőmesterről és különös sorsáról.

S miközben dr. Eduardo Kozlović, Mario professzor testvéröccse, a műszereivel csörömpölve matatott valamit a paraván mögött, a fiatalember páni félelemmel igyekezett kitérni az acélfogó várható, fémes érintése elől. Sorra felidézte magában a legkülönösebb, izgalmas helyzeteket, hogy aztán, egy pillanatban, Antonio de Vill szövegénél megállapodjon, annál a kitételnél, amelyben az építész, a tizenhetedik századi, maláriásújtotta Póla foglyaként fájdalmasan nyugszik bele minden dolgok mulandóságába ezen a földön. Halkan, miként a zsolozsma, susstorogtak elő a mondatok a székekben ülő páciens ragyogó memóriájából, aki ebben a pillanatban észre sem veszi, hogy dr. Kozlović már mellette áll.

Sic est vicissitudo rerum, quicquid sublunare suam habet revolutionem. Quod incipit cessat, nulla forma semper durabilis, materia sola aeternum substat.

Amikor meghallotta dr. Kozlović mélyszuszogását, a páciens kinyitotta a szemét. Erős, húsos kezében a megvillanó acélfogóval a fogorvos vörös arca hajolt fölébe.

Akkor hát megismétlem, szólt mosollyal az arcán dr. Kozlović, akinek a családneve csalahatatlan jele volt szláv származásának. – Íme, miként változik minden. Ami csak létezik az ég sátora alatt, minden körpályán mozog. Aminek kezdete, annak vége is van, egyetlen forma sem tarthat örökké, egyedül az anyag az, amely örök időkhig dacol.

Bravó, bravó, mondta a páciens, s az orvos tenyerének könnyed érintésére az állán, máris felkészülve a fájdalomra, kinyitotta a száját.

Doktor Kozlović ekkor James orrához tartott egy fémmaszkot, melynek felső nyílásába étterrel átítatott gézt helyezett. A maszk alatt a páciens gyorsan elkábult, az állkapcsában érzett nyilallás pedig, amivel a foghúzás járt, igazán csak egy röpké pillanatig tartott. Amikor kinyitotta szemét, James elhomályosult tekintete a fogó erős szorításának engedelmeskedő, véres fogra esett.

Nagyot koppanva adott hangot magáról a porcelánedény fenekén.

Az örök anyag, mondta fellengzősen dr. Eduardo Kozlović. – Bárhol végzi is, ez a fog túléli a könyveket a bátyám könyvtárából.

A fiatalember tágított egyet verejtékcساتokos inggallérján, és tenyerével végigsimított homlokán. Kozlović doktor fehér tampont illesztett a friss sebre.

Amikor kilépett a rendelőből, a fiatalember végigsietett a folyosón és megkönnyebbülten köszöntötte a borús januári égről szűrődő napsugarat. A kórház udvarában egy pillanatra megtorpant, majd fájó sebével nem törődve fürgé léptekkel nekilendült a Tengerész park felé vezető kapaszkodónak. Ámbár megígérte dr. Kozlovićnak, hogy a lehetséges fertőzést elkerülendő, aznap nem eszik, a fiatalember tudta, hogy az adott szó nem vonatkozik egynéhány pohár jóféle malvaziára is valamelyik pólai vendéglőben, ahol már törzsvendégnek számított.

Egy kis vért is lenyelve közben, csettintett nyelvvel, s meggyorsította lépteit a bulváron. Elhatározta, hogy az első poharat a Marine Casinóval szemben levő vendéglőben hajtja föl.

19.

Éjfélre járt már, amikor James Joyce, a Berlitz-iskola tanára kilépett a Campo Marzio utcai csapszékéből, és ingatag lábakon megindult a Via Medolino-beli lakása felé. Megállt a járdán, s enyhén tántorogva hosszan elnézett az Aranykapu irányába.

Előre, vén jezsuita, biztatta magát fennhangon, amivel egy pillanatra magára vonta egy kései járókelő figyelmét.

Valahonnan a sötétből kúvik szólalt.

Athene noctua, állapította meg hangosan James, s rövidlátó szemével az egyik udvar sötétjébe fürkészett.

James emlékezetének éjszakájából ekkor kibukkant Patricknak, a Trinity öreg biológusának hangja. Strix aluco, az éjszakai vadász, egész

raktárat rejteget bendőjében még amikor kiadja is magából az aznapi okádékát . . .

Ó, igen, ez az ő hangja, motyogta James. – Az öreg Patrick és a ragadozó megemésztetlen kosztja Pólában. Bennem meg, eh, egész archeológia van bennem, folytatta James emeltebb hangon, s annak a falnak az irányába legyintett, amerről a kuvik huhogása hallatszott. – Te, dögevő madár, urnák őrzője, minden szablyák és tükrök védnöke. Athene noctua. Mindenki magában hordja a maga abszintba áztatott gyomortartalmát, a mosatlan ágynemű áporodottságát, a szerelmi görcsben összeragadt combtöket. Ó, ha egyetlen glissandóban kiadhatnám magamból mindazokat a szekrényeket és ágytákolmányokat, amelyeket eddig felsorakoztattam életemben!

A Campo Marzio utca végében odalátszott a Sergius diadalív meg a Berlitz-iskola sárgás homlokzata. James más irányba fordult, és átvágott a Piazza Verdin. A halántéka táján kellemes lüktetést érzett, amikor pedig Nóra puha testére, telt idomaira gondolt, eláradt benne a vágy. Úgy közelítette meg a házat, akár a lopakodó vad, időnként fürkészve körülnézett a néptelen utcán, majd a falépcsőn nesztelenül felment az emeletre. Viszont zajosan nyitott be a lakásba. Tréfás megjegyzést téve, Francesco Bruni kiszólt a konyhából. James elmormolt egypár olasz archaizmust, amiket Bruni nem kedvelt. A hang a konyhából emlékeztette, hogy másnap rajta a sor, hogy angolórákat adjon ellenszolgálatul Bruni olasz nyelvleckéiért. James nem felelt. Szó nélkül benyitott a csöppnyi előszobába, és átment a saját lakrészébe.

Nulla forma semper durabilis, jelentette ki ünnepélyesen kedvesének.

Majd leengedve hangját, megismételte a mondatot, ezúttal angolul. – Egyetlen forma sem örök életű.

Ah, Jim, megint virágos kedvedben vagy, szólt Nóra.

James körbeforgott a szobában abbéli igyekezetében, hogy kibújjon a nehéz téli felöltőből. A gyér megvilágításban vérnyomok látszottak az ajkán. Nóra sietve hozzálépett, s ujjával megérintette a pirosuló vércsíkot.

Mától könnyebb vagyok egy foggal, mondta James. – Négy nap múlva pedig még egytől megszabadítanak. Az anyag körforgása. Ezzel szemben a fejemben egyre csak szaporodnak a szavak, és én mind nehezebb vagyok. A fogakért kárpótolnak majd a szavak. Athene noctua. Az okádék archeológiája egy ügyes kis gombócba préselve.

Jobb karját előre lendítve valami jelet írt le a levegőben, majd a fotelba roskadt. Nóra nekiállt, hogy levetkőztesse. James akadozó nyelvvel, De Villt, az erődöt és a könyvtári pincéket emlegette, azután pedig, úgy,

ahogyan volt, félig levetkőzve, felpattant, és kiment a konyhába egy flaskó borért.

Ez volt az a pillanat, amikor James tudata azokba a magasságokba lendült, ahol már elképzeléseinek megtestesüléseivel találkozott. Ilyen lelkiállapotban kiejtett mondatait Nóra később annak a könyvnek a kéziratában ismerte fel, amelyet James azon a télen írt.

Tanítás után feljárt a várba, a citadella bástyáin sétálgatott, és elnézte a kikötő meg a külvárosi házak látképét. Az erőd fenségesen magasodott a város fölé, úgyhogy James, a múltjának minden egyes pontját becsérkészhette tekintetével. Amidőn pedig egy este a Népkörben Antonio de Vill francia mérnökről, a pólai vár építőjéről hallott, Kozlović professzor mesélt neki róla, akkor elhatározta, hogy a nyomába szegődik ennek az építőművésznek.

Antonio, a gall vitéz, tökéleteset akart alkotni, itt, ebben a lyukban, magyarázta kedvesének, akadozva, azon az estén a kapatos James. – De hát aztán letett a forma tökélyéről, és rejtélyes körülmények között elhagyta Pólát. Pestis pusztított akkor a városban.

A szeméhez emelte a poharat, úgy, mintha keresne valamit az aranyló nedűben, azután pedig lassan kortyintott egyet-kettőt.

Mielőtt Trieszbe megyünk, feltétlenül felkeressük a Galambdúcot. Onnan szeretném látni a várost és De Vill erődítményét. Azt a formát pedig, melyet megálmodtam, itt nem fogom megalkotni. No de azért megjavíttatom a fogaimat.

Jim, fáradt vagy, sepegte Nóra, s egy gyengéd karmozdulattal megkísérelte feltámogatni a fotelból. A férfi, nem véve tudomást róla, a szájához emelte a poharat.

Írok Stanislasnak . . . megírom, hadd tudja, hogy itt is van egy Galambdúc. Hanem ki alakítja majd a vén onanistát a Dodder partjáról? Melyik megátalkodott jezsuita?

James feltápaszkodott, és az ágyhoz lépett. Levetette a nadrágját, a székre dobta, majd elnyújtózott az ágyban. Fáradt teste máris áthajózott az álom birodalmába még mielőtt Nóra eloltotta a lámpát és behúzta a függönyt mindhárom ablakon. S álmában még egyszer megjelent előtte az építőmester arca előkelően szép vonásaival, muskétás szakállával és vállát verdeső, fodros hajával. Mereven farkasszemet nézett Jamesszel, majd rövid, lakkozott pálcájával a csillag alakú erődítmény makettjére mutatott. A vár bevehetetlen lesz, ha majd a falai egyszer, valamikor, körülfonják, és koronaként megülik a várost uraló hegytetőt.

De hát Antonio uram, mért távozott időnap előtt, kérdezte a fiatalember álmában. – Mért nem fejezte be művét?

Antonio elmosolyodott, sötét szeme tűzben égett. Hosszúkás arcával közelebb hajolt, s úgy tűnt, a gravure talapzata meglibben egy ki tudja, honnan érkező fuvallattól.

A várak csak addig bevehetetlenek, amíg épülnek, szólt Antonio. – Hogy milyen magasak a falak, azt majd azok mondják meg, akik utánunk jönnek. Amidőn pedig a függőőn elnyugodik, és a zászló kibomlik a vár fokán, addigra beérik a hozzá való ágyúgolyóbis is. Ezért kellett elmennem.

Hát a tervrajzok, azokat miért vitte magával, kérdezősködött makacsul a fiatalember.

Azért, hogy senki se fejezhesse be művemet, felelte Antonio. – Ön olyan fiatal még, de eljön az az idő, amikor megéri, hogy egyedül a befejezetlen mű nyújt biztonságot. Most pedig, béke veled, építőmes-terem.

Antonio arca lassan eltávolodott, majd a kialvó gyertya sercenésével el is tűnt a gravure-ről.

20.

Boris nagybátyjának lakása a huszadik kerületben, közvetlenül a Leopoldstadtnak nevezett negyed határán volt, ahová szépen odalát-szott a Práter óriáskereke.

Olga a megbeszélt vasárnap délelőtt, az Andrejjal elköltött reggeli után, az ötös villamossal indult útnak, hogy meglátogassa Borist. Félórás-villamosozás után – fülledt, borús reggel volt, a nap már csak déltájban sütött ki –, Olga az Am Tabor utcában leszállt, s azután könnyűszerrel megtalálta a házat, amelyben Boris lakott. Felgyalogolt az ötödik eme-letre, aztán körfolyosón jutott el a század eleji épület belső szárnyának legvégebe.

A csengőszót nyomban léptek követték. Az ajtókeretben megjelent Boris, s a balkonon át a saját lakrészébe kalauzolta Olgát. Egy tágas szobába, amely széles teraszra nyílt.

Amikor olajjal festek, az előszobában alszom, mondta Boris. – Nyáron ez nem ügy, de télen olyan kótyagos vagyok tőle, mint aki befüvezett.

A kávé t majd a teraszon isszuk meg, ajánlotta Boris és a balkonon átment a bácsikája lakásrészébe.

Olga figyelmesen megszemlélte a falak mentén sorakozó vásznakat. A vastagon megfestett, leginkább barnáslila, sötét háttér valósággal

elnyelte rajtuk a kísértetiesen zöld aurával szegélyezett tárgyakat. Az egyik vásznon egy régimódi fedeles vödör körvonalait ismerte fel, azután egy konyhai mozsarat, egy dülöngélő fogast, kalapokkal, melyek madár-rajként telepsznek meg a stilizált koronán. Olga úgy érezte, ezek a tárgyak lélegzenek, vagy hát az a sötét háttér emelkedett és süllyedt, miként a teste valamiféle szunnyadozó hullőnek?

A legutolsó festményen, mely a szoba sarkában állt, Olga a szülővárosának látképeire ismert: a székesegyház kupolájára, a Toplica körút földszintes házaira, Új-Belgrád kocka alakú épülettömbjeire, a Hadi-sziget tarajára, *A győztes* szobrára a Kalemegdanon. Mindezek a motívumok egy hatalmas akvárium torzítóan vastag üvege mögé voltak halmozva. Egyszer csak a légáramlat ott, Boris lakásának terasza felől mintha a belgrádi aszfalt szagával csiklandta volna meg érzékeny orrcimpáit. A zsíros alapozás mélyéből kibontakoztak a Központi Könyvtár túlsúfolt szobái. A keze, miként a hárfa húrjain, ereszkedett lefelé a katalóguscédulák éles szegélyei mentén. Úgy érezte, hogy bármelyik címszót le tudná hívni, hogy ezekből a fehér kartonlapokból az ő jövője is kiolvasható. Amióta elhagyta Belgrádot, Olga, gondolatban, a hosszúkás katalógusdobozokba rakta le elmúltatott napjait. A színcsere, a város új játéktere akkora időbeli távolságot teremtett, mintha már egy egész esztendő választotta volna el attól a júniusi délutántól, amikor az Avala expressz horgonyt vetett a kelebiai vasútállomás álmos csendjében.

Olga megrettent attól a tengernyi szabad időtől, amelybe Bécsben belecsöppent. Már csak a mindennapos nyelvórák a judenplatzi iskolában, no, ez terelte vissza a hajózható mederbe. A németórán nem minden ironizálás nélkül fedezi fel a Matrosengasse szó jelentését, mármint hogy az Tengerész utca. Lakásának ablakából elnézi az elhagyott villamossíneket, a döglöttvágányt, amely ismeretlen sziget felé vezet. Olga, kendővel a nyakában, kalózként hajózik, ki tudja, kinek az életét élve. Az alapozás mélyében, amely sötét, mint maga az óceán, egy elsüllyedt város körvonalai derengenek.

A balkon felől lépések hallatszottak. Olga eltávolodott a képektől, s kilépett a teraszra. Boris tálcán feketekávét szolgált fel. Letelepedtek a terasz korlátjához tolt, rozzant, vesszőfonatú karosszékekbe. A szürke égen homályosan derengett át a naptányér. Az asztalkán néhány könyv volt. Olga a kezébe vette az egyik hosszúkás, kemény kötésű könyvet.

Leonardo *Quadrofoliuma*, mondta magyarázólag Boris. – Belgrádból alig egypár könyvet hoztam magammal. Afrikába ennél is kevesebbet viszek, de Leonardo nélkül nem megyek sehová.

Boris kivette Olga kezéből a *Quadrofoliumot*. – Ez az én legjobb tankönyvem.

Hevesen belelapozott, majd amikor megtalálta, felolvasta a keresett helyet.

Ha a Nap keleten van, te pediglen nyugat felé nézel, minden megvilágított tárgyat árnyék nélkül fogsz látni, mert azt látod, amit a Nap is lát. Ha délidőben észak felé fordulsz, minden idomot árnyékkal és fénnel övezve fogsz látni, mert azt látod, amit nem lát a Nap is. Ha pediglen a Nap járásának irányába fordulsz, valamennyi testidom a beárnyékkolt felét fogja megmutatni neked, mert azt a részt nem láthatja a Nap.

Ha a Nap keleten van, te pediglen nyugat felé nézel, ismételte meg gépiesen Olga – minden dolgot árnyék nélkül fogsz látni. Érdekes. No de mi van akkor, ha a Keletről Nyugatra vetődik az ember?

Olyankor mégiscsak felfedezi az árnyoldalakat, felelte Boris.

Tetszenek a képeid, mondta Olga. – Amit azon a legutolsó vásznon láttam, azok belgrádi motívumok?

Ennek a képemnek A víz alatti város címet adtam, s nem vagyok vele megelégedve. De hát a végső formáját úgyis egy másik képemen kapja meg, majd csak talán Afrikában.

Hallgattál művészettörténetet?

Nem sikerült a fölvételim az akadémián, mondta Boris. – Belgrádban azért kiállítottam egynéhányszor. De már csak itt, Bécsben kívántam meg újra a vásznat. A hétvégeken általában murálokon dolgozom, fogta tréfára a dolgot Boris.

Olga elnézte lány ívelésű, sovány arcát, amelyen még mindig kisfiús tűz égett. Boris hadarva beszélt, miközben pillanatokra meg-megtorpant, s ilyenkor, az éppen odaillő kifejezést keresve, lehunyta a szemét. Olga megsejtette, micsoda szenvedély lappang ebben a cingár testben.

Neked van egy hasonmásod, mondta Olga.

Hasonmásom? – lepődött meg Boris. – S ki volna az?

A kelebiai vasútállomás forgalmistája.

Boris elnevette magát. Hangjában elevenebben kelt életre Belgrád, mint Olga barátnőinek mindahány levelében. S amelyekre ő rendszeresen válaszolt is, nemegyszer olyannak írva le élete sorát, amilyenek igazában csak szerette volna. Azon a délelőttön, a Borisszal való beszélgetés közben ébredt rá a fiatalember gyötrő magányára. Huszonhat éves volt, amikor, bizony, a magány nehezen elviselhető, de amely magány, hitte Olga, ugyanakkor védőpajzsul is szolgál, biztos zálogául

annak, hogy a fiú egy napon megfesti azokat a képeket, amelyekről ma még csak álmodik.

Olga letette a kávéscsészét az asztalkára, majd felkelt, és a terasz korlátjához állva diszkréten nyújtózott egyet. A nap, végre, keresztültört a szürkéségen. A fiatalasszony körbepillantott a város tetői fölött a Práter óriásgyűrűje irányában.

Szeretném, ha ilyen kilátásunk lenne. A mi lakásunk a harmadik emeleten van, és az ablakaink egy kis utcácskára néznek, a Matrosengasséra, amely a Pannonia Szállónál torkollik a Gürtelbe. De a hajóutakhoz ez kevés.

Dolgozol valahol?

Olga vállat vont. – Németül tanulok. S nincs is semmi más tervem. Andrej bízik benne, hogy egypár év múlva, ha majd hivatalosan is elismerik a tudományát Ausztriában, jól fog keresni. Ami engem illet, rám hagyták, hogy – mint jövődöbéli gazdag nő – magammal törődjek.

Tegnap, még mielőtt beesteledett, végigsétáltam a Gumpendorferen, hogy megkeressem a Jégmadár utcát, folytatta Olga némi tünődés után. – Milyen pici és jelentéktelen sikátor, és mégis micsoda hangzatos neve van!

Szeretném megrajzolni a portrédat, mondta Boris. – Csak egy vázlatot, kezdetnek. Van kedved hozzá?

Természetesen, felelte Olga.

Negyedórával később Olga a vesszőfonatos székben ült, tekintetét a tetők felett a Práter lassan mozduló kerekére szegezve. A nap újra eltűnt a felhők mögött. A fülledtség még nyomasztóbban nehezedett a városra.

Olga egymáson átvetett lába, melyre ráfeszült a fehér vászonszoknya, ellenállhatatlanul vonzotta Boris tekintetét. A nő arcának hátterében egy magas épület tornyosuló sziklabércre emlékeztetett. Kifordítva az írónt, Boris homályosra árnyalta Olga szemogarat.

BORBÉLY János fordítása

(Folytatjuk)